

A templom jelenlegi formáját tehát az 1887-es átépítéskor kapta. Ekkor készült el az óra helye is. A toronyórát, melyet a báljövendelméből összegyűlt pénzből 330 forintot *Várad* Sándor ároktői zongorakészítő mestertől a községi tanács vásárolt, csak 1888-ban szerelték fel. Az ócska, felújított óra 40 évig működött. A kétmanuális Angster orgona 1892-ben készült és a második világháború alatt pusztult el. A templom fontos tartozékai a harangok. A nagyobb egyidős a templommal, a kisebb a XVIII. század végén készült.

A múlt században barokkos formát kapott templom harmadrészben a 600 éves gótikus falakból áll. A terméskő, melyből épült, egyezik a Tokaj környékén található vulkáni tufával. A köveket annak idején tutajokon szállíthatták a helyszínre. A középkori építők cég-jegye a templom déli oldalán, embermagasságyra elhelyezett faragott kövön ma is látható. A templom többszöri pusztulása során a kövek is megfogyatkoztak, ezért téglával egészítették ki a falakat. A házaknál ma is látható egy-egy nagyobb kő, melyet a hordóskáposzta lenyomatására használtak. Ezek a kövek azonosak a templom régi falának anyagával. A lerombolt templom köveit tehát a lakosság hordta széjjel.

A templom újjáépítése ismét időszerűvé vált. Az egyre fogyó gyülekezet a renoválás teljes költségeit nem tudja fedezni, ezért az Országos Műemléki Felügyelőség százezer forinttal járult hozzá az újjáépítéshez.

Dr. Papp József

Határt jelölő sírok

Pusztatemplomok, utak, árkok, tavak, halmok, ormok szilárd határjelek elmozdíthatatlanok, a villongásokon igaznak kellett elismerni valamennyit. Ellenben a határfákat, a vén tölgyeket, és az évszázados farkasakasztó körtefákat kivághatták, s így a határokat odébb lehetett tolni. Ilyenkor erőszakosságok támadtak a szomszédok között, gyakran végeérhetetlen pörök keletkeztek. A panaszosok futottak a megyéhez, de a bírának nehéz dolguk volt az igazság kibogozásával, mert mindkét fél seregyeni tanúval bizonyította jussát az elszántott területre.

Előrelátó mezővárosi és falusi tanácsok a határfákat egy-egy emberi holttest elhantolásával erősítették meg, máshol a szerzett földek végére ástak sírokat, s halottakra bízták a határ őrzését. A halottak néma, szigorú strázsák, akik nem szókták elhagyni őrhelyeiket, a legmegbízhatóbbak az ilyen szolgálatra. A határokon elföldelt halottak szokása hazánkban ősi keletű, ilyen sírt már a tihanyi apátság alapítólevele is említi: „*Leányvár a Kangrez via és az árokfő között*”, vagy a katonai térkép, amely a Pest megyei Pécel falu határán *Bai-temetésé*-t említi.

Cegléd számos ilyen példát szolgáltat temetőikkel és magányos sírokkal tűzdelt hatáiraival. Az első ismert határjárás oklevél 1368-ban négy temetőt említi: Cseke pusztafalu temetőjét a sőregi határon, Szentdemeterét és Szőkeegyházét a szelei és Külsőhegyesét a rékasi végeken. Idők folyamán a cintermekben álló csonka templomok köveit elhordták a népek, a halottak azonban ma is a helyükön vannak, hat-száz év óta szilárdan vigyázzák a határokat.

Regénybe illő története van a Nagykőrössel szemben levő kis temetőnek, amelybe egyszer kőbor hajdúkat, másszor agyonvert tatárokat, harmadjára fölkoncolt rá-cokot temettek a ceglédiek. Kőrös és Cegléd között volt egy hatalmas erdő, a *Királynék erdeje*, melyet Erzsébet, Nagy Lajos király anyja — tulajdonjogának fenn-tartása mellett — átengedett használatra ceglédi, kőrösi és kecskeméti jobbágyainak. Rablógazdálkodás következtében a háromezer holdas őstölgyest letarolták, kétszáz év múlva már csak bozót és gaz mutatta helyét. Az állattartó szomszédok eleinte bé-késen legeltették az irtványt, később már elkergették a másik város pásztorait, eme-zek meg őket. Évszázados pör támadt a két város között a pusztáért, a megye bí-rái tanácsalanok voltak, mert a vetélkedők tanúi kilométer eltéréssel mutogatták ugyanazon határjeleket. A két villongó az egész Csemőt akarta magának.

A villongásokról számos pörirat és térkép maradt fenn. Vizsgálatukkor azonban óvatosnak kell lenni, mert a különböző határjeleknek megtévesztésül újabb és újabb neveket adtak a haragosok, például a Szárhomoknak, a kulcsfontosságú határhalom-nak. A ceglédiek tagadták, hogy az volna, ezért Sasalomnak, Sasülésnek, Vadleány-ugrásának, Gyurkadombnak is állították. A Szárhomok — szerintük — jóval dé-

lebbre van, vagy öt kilométerre. A véletlenek sorozata végül is a kezükre juttatta a királyné erdejét.

1640-ben Ali pasa hajdúkat vert föl a haraszton, a vitatott birtokon. A törökök lemészárolták őket és a holttesteket Kőrösre vitték, a köröseiektől követelvén a vérdíjat. Azok fukarságukban megtagadták a helyet, mondván, hogy a haraszt a ceglédieké. A ceglédiek fizettek és a hajdúkat az általuk Szárhomoknak mondott halom közelében temették el, mint jogos határukra. El is nevezték *Hajdútemetésnek*. Később a kőrösi *Erdélyi András* fosztogató tatárokat vágott le a környéken, s izent Ceglédre a holttestek ügyében. Cegléd ismét kifizette a vérdíjat s a halottakat ugyanabba a halomba temette el. A halmot most már *Tatártemetésnek* nevezték, s a ceglédi marhák háborítatlanul legelték a csemői füvet. És hogy a regény még érdekesebb legyen, 1708 tavaszán délvidéki rácok ütöttek a nagypáskomra, s *Milus Mihály és Tóth János ceglédi* jobbágyok marháit elhajtották. A pásztorok nyargaltak a hírrel a városra, a két város fegyveresei utolérték a marhatolvajokat, s agyonverték két rácot a gógányi csárdánál. A rácok kapitánya befogta *Beretvás István* kőrösi bírót, *Farkas* és *Halász* esküdteket, s kihurcolták őket a helyszínre. Ott a megrémült kőrösi atyfiak ismét azt vallották, hogy a csárda tájéka a ceglédieké. A rácok Ceglédre zúdultak és kifizettettek velük háromszáz forintot. A két rácot ugyanabba a halomba temették, s ez időtől fogva ezt a helyet *Ráctemetésnek* is mondják. Most a kis temetőben békén nyugosznak egymás társaságában a hajdúk, a tatárok és a rácok.

Cegléd és Irsa határán állt egy évszázados vadkörtefa magasan kiemelkedve a Bercelhegy oldalából. 1368 óta elismert határjel, de korhadt, száraz és félfő volt, hogy kidől, s a szomszéd elszánthatja a környékét, ezért a ceglédiek elástak a tövébe egy *Császár* nevű öngyilkost. A farkasakasztó körtefa kiszáradt, kivágták, de *Császár János* a helyén maradt. Azóta *Császártemetés* a neve. Az 1760. évi határpör tanú közül *Kálomista Juhász István* így vallott erről: „A Farkas akasztó Körtefát tudgya bizonyosan, hogy igaz választó határ jel legyen, mert *midőn Császár nevő Ceglédi Ember magát fel akasztván oda temettetett az határ helére, a mint olyak temettetni szoktak*, akkor Czeegléden lakott, és annak holt Testit ugyan e' fatens sógora *Szőke István* Istrázsálta.”

Az öngyilkosokat az egyház a temető árkaiba földeltette, a határookra való kihe-lyezésükről irodalmunk nem szól. Pedig a szokás a tihanyi leánysírtól számítva im-már kilencszáz éves.

Hidvégi Lajos

